

(i) Printed Pages : 7

Roll No. ....

(ii) Questions : 9 Sub. Code :

2	5	3	6	7
---	---	---	---	---

Exam. Code :

0	3	1	0
---	---	---	---

**Master of Arts (Economics) 4th Semester
(2055)**

INDIAN ECONOMIC ISSUES-II (In all Mediums)

Paper : MAECO - 402

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 80

Note :— Attempt **FIVE** questions in all, including Question No. 1 which is compulsory. Select at least **ONE** question from each Unit.

1. Short answer questions. Attempt any **TEN** parts :

- (1) Exhibit the structure of India's service sector.
- (2) What are the challenges of service sector growth ?
- (3) Highlight key objectives of Competition policy.
- (4) Highlight significance of Consumer Protection Act.
- (5) State features of India's financial system.
- (6) State major Banking sector reforms.
- (7) State causes of volatility in India's Stock Exchanges.
- (8) Outline the features of Treasury bills.

- (9) What are key guidelines of FRBM Act 2003 ?
- (10) Outline the effects of fiscal deficit.
- (11) Exhibit the Impact of reforms on tariff barriers.
- (12) What are the Government Initiatives to improve FDI inflows ?
- (13) State types of FDI.
- (14) What were the problems in Foreign Exchange Regulation Act ?
- (15) What are anti-dumping duties ? 10×2=20

UNIT-I

2. Analyze the performance of India's infrastructure sector since economic reforms. How has government policy influenced its growth ? 15
3. Discuss the key aspects of India's competition policy. How has it shaped the competitive dynamics of Indian economy ? 15

UNIT-II

4. Explain the evolution of India's financial system during post-reform period. Assess whether these reforms have successfully met India's financial sector demands. 15
5. Describe the structure of India's stock market. Critically evaluate the impact of reforms on the functioning of the secondary market since the 1990s. 15

UNIT-III

6. Examine the major fiscal challenges faced by India after the implementation of the FRBM Act. Suggest measures to address these imbalances. 15
7. Explain the role of the Finance Commission in India's fiscal federalism. Do you think the current resource allocation system is equitable ? Justify your answer. 15

UNIT-IV

8. Identify major trade policy reforms introduced in India. Critically analyze their impact on the country's external trade performance. 15
9. What are the major principles and obligations of WTO member nations ? Discuss the key opportunities and challenges that WTO policies present for India. 15

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दें, जिसमें प्रश्न संख्या 1 शामिल है जो कि अनिवार्य है और प्रत्येक यूनिट में से एक प्रश्न चुनें।

1. लघुउत्तरीय प्रश्न। किन्हीं दस भागों के उत्तर दें :

- (1) भारत के सेवा क्षेत्र की संरचना को स्पष्ट करें।
- (2) सेवा क्षेत्र के विकास की चुनौतियाँ क्या हैं ?
- (3) प्रतिस्पर्धा नीति के प्रमुख उद्देश्यों पर प्रकाश डालिए।
- (4) उपभोक्ता संरक्षण अधिनियम के महत्व पर प्रकाश डालिए।

- (5) भारत की वित्तीय प्रणाली की विशेषताएं बताइए।
- (6) बैंकिंग क्षेत्र के प्रमुख सुधार बताइए।
- (7) भारत के स्टॉक एक्सचेंजों में अस्थिरता के कारण बताइए।
- (8) ट्रेजरी बिलों की विशेषताओं की रूपरेखा बताइए।
- (9) FRBM अधिनियम 2003 के प्रमुख दिशानिर्देश क्या हैं ?
- (10) राजकोषीय घाटे के प्रभावों की रूपरेखा बताइए।
- (11) टैरिफ बाधाओं पर सुधारों के प्रभाव को स्पष्ट कीजिए।
- (12) FDI प्रवाह में सुधार के लिए सरकार की क्या पहल है ?
- (13) FDI के प्रकार बताइए।
- (14) विदेशी मुद्रा विनियमन अधिनियम में क्या समस्याएँ थीं ?
- (15) एंटी-डॉपिंग शुल्क क्या है ? 10×2=20

यूनिट-I

2. आर्थिक सुधारों के बाद से भारत के बुनियादी ढाँचा क्षेत्र के प्रदर्शन का विश्लेषण करें। सरकार की नीति ने इसके विकास को कैसे प्रभावित किया है ? 15
3. भारत की प्रतिस्पर्धा नीति के प्रमुख पहलुओं पर चर्चा करें। इसने भारतीय अर्थव्यवस्था की प्रतिस्पर्धा गतिशीलता को कैसे आकार दिया है ? 15

यूनिट-II

4. सुधार के बाद की अवधि के दौरान भारत की वित्तीय प्रणाली के विकास की व्याख्या करें। मूल्यांकन करें कि क्या इन सुधारों ने भारत के वित्तीय क्षेत्र की माँगों को सफलतापूर्वक पूरा किया है। 15

5. भारत के शेयर बाज़ार की संरचना का वर्णन करें। 1990 के दशक से द्वितीयक बाज़ार के कामकाज पर सुधारों के प्रभाव का आलोचनात्मक मूल्यांकन करें। 15

यूनिट-III

6. FRBM अधिनियम के कार्यान्वयन के बाद भारत के सामने आने वाली प्रमुख राजकोषीय चुनौतियों का परीक्षण करें। इन असंतुलनों को दूर करने के उपाय सुझाएँ। 15
7. भारत के राजकोषीय संघवाद में वित्त आयोग की भूमिका की व्याख्या करें। क्या आपको लगता है कि वर्तमान संसाधन आवंटन प्रणाली न्यायसंगत है ? अपने उत्तर का औचित्य सिद्ध करें। 15

यूनिट-IV

8. भारत में शुरू किए गए प्रमुख व्यापार नीति सुधारों का निर्धारण करें। देश के बाहरी व्यापार प्रदर्शन पर उनके प्रभाव का आलोचनात्मक विश्लेषण करें। 15
9. WTO सदस्य देशों के प्रमुख सिद्धांत और दायित्व क्या हैं ? भारत के लिए WTO नीतियों द्वारा प्रस्तुत प्रमुख अवसरों और चुनौतियों पर चर्चा करें। 15

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :- ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ, ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਜੋ ਕਿ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣੋ।

1. ਲਘੂ ਉੱਤਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਸ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਕਰੋ :
- (1) ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੋ।
- (2) ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਕੀ ਹਨ ?
- (3) ਮੁਕਾਬਲਾ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰੋ।

- (4) ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰੋ।
- (5) ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੱਸੋ।
- (6) ਬੈਂਕਿੰਗ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੁਧਾਰ ਦੱਸੋ।
- (7) ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਥਿਰਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੱਸੋ।
- (8) ਖਜ਼ਾਨਾ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਬਣਾਓ।
- (9) FRBM Act 2003 ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕੀ ਹਨ ?
- (10) ਵਿੱਤੀ ਘਾਟੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਬਣਾਓ।
- (11) ਟੈਰਿਫ ਰੁਕਾਵਟਾਂ 'ਤੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ।
- (12) FDI ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਕੀ ਹਨ ?
- (13) FDI ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੱਸੋ।
- (14) ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਨਿਯਮ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸਨ ?
- (15) ਐਂਟੀ-ਡੋਪਿੰਗ ਡਿਊਟੀਆਂ ਕੀ ਹਨ ? 10×2=20

ਯੂਨਿਟ-I

2. ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ। ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਨੇ ਇਸਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ? 15
3. ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਇਸਨੇ ਭਾਰਤੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਆਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ? 15

ਯੂਨਿਟ-II

4. ਸੁਧਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ ਕਿ ਕੀ ਇਹਨਾਂ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਵਿੱਤੀ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। 15

5. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਟਾਕ ਮਾਰਕੀਟ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 1990 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਸੈਕੰਡਰੀ ਮਾਰਕੀਟ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ 'ਤੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ-III

6. FRBM ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁੱਖ ਵਿੱਤੀ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ। ਇਹਨਾਂ ਅਸੰਤੁਲਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਾਅ ਸੁਝਾਓ। 15
7. ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਸੰਘਵਾਦ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰੋਤ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ? ਆਪਣੇ ਉੱਤਰ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਓ। 15

ਯੂਨਿਟ-IV

8. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਪਾਰ ਨੀਤੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰੋ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਵਪਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ। 15
9. WTO ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਕੀ ਹਨ ? ਭਾਰਤ ਲਈ WTO ਨੀਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਮੌਕਿਆਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15